

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-56-13>

УДК 338.43.02

Запша Галина Миколаївна

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту,
Одеський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2657-9367>

Петрів Іван Михайлович

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту,
Одеський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2698-395X>

Шевченко Валерій Володимирович

кандидат економічних наук,
асистент кафедри менеджменту,
Одеський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6506-0914>

Halyna Zapsha, Ivan Petriv, Valerii Shevchenko
Odesa State Agrarian University

ДЕРЖАВНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ АГРАРНИМ БІЗНЕСОМ

STATE AGRICULTURAL POLICY AND INSTITUTIONALIZATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY IN AGRICULTURAL BUSINESS MANAGEMENT

Анотація. У статті розглянуто процес інституціоналізації соціальної відповідальності в управлінні аграрним бізнесом України. Акцентовано увагу на ролі державної аграрної політики у формуванні соціально відповідального бізнес-середовища, інтеграції принципів сталого розвитку та міжнародних практик у систему стратегічного управління аграрним сектором. Досліджено значення соціальних інвестицій аграрного бізнесу в умовах децентралізації та їхній вплив на розвиток сільських територій. Визначено ключові механізми інтеграції соціальної відповідальності у стратегії аграрних підприємств, зокрема: підвищення якості життя сільського населення, підтримку місцевих громад, впровадження екологічно безпечних технологій та розвиток кооперації. Особливу увагу приділено взаємодії державних інституцій і бізнесу у забезпеченні прозорості, підзвітності та відповідальності в аграрній сфері.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, аграрна політика, сталий розвиток, управління аграрним бізнесом, стратегічне управління, соціальні інвестиції, децентралізація.

Summary. The article examines the process of institutionalising social responsibility in the management of agribusiness in Ukraine. It focuses on the role of state agricultural policy in shaping a socially responsible business environment and integrating the principles of sustainable development and international practices into the strategic management system of the agricultural sector. The significance of social investments in agribusiness in the context of decentralisation and their impact on the development of rural areas is examined. Key mechanisms for integrating social responsibility into the strategies of agribusinesses are identified, in particular: improving the quality of life of the rural population, supporting local communities, introducing environmentally friendly technologies and developing cooperation. Particular attention is paid to the interaction between state institutions and business in ensuring transparency, accountability and responsibility in the agricultural sector. The purpose of the article is to analyse the institutionalisation of social responsibility as a tool for strategic management of agribusiness in Ukraine and to identify opportunities for its implementation in accordance with European and global standards. The scientific novelty lies in defining the institutionalisation of social responsibility as a factor in the formation of an effective model of agribusiness management that combines economic, social and environmental development goals. Conclusions. The institutionalisation of social responsibility in agribusiness is an important factor in increasing

competitiveness and ensuring the sustainable development of rural areas. It contributes to the harmonisation of the interests of the state, business and local communities, creates conditions for social investment and ensures the implementation of corporate ethics principles. The introduction of such practices, combined with state agricultural policy and international approaches, opens up new prospects for the development of Ukraine's agricultural sector.

Keywords: corporate social responsibility, agricultural policy, sustainable development, agribusiness management, strategic management, social investment, decentralisation.

Постановка проблеми. Необхідність інституціоналізації соціальної відповідальності в управлінні аграрним бізнесом зумовлена, з одного боку, стратегічними завданнями сталого розвитку та інтеграції України у глобальний економічний простір, а з іншого – актуальними викликами аграрного сектору, що виявляються у недостатній соціально-економічній віддачі попередніх трансформацій. Запровадження механізмів соціальної відповідальності у взаємодії бізнесу, держави та місцевих громад стає ключовою передумовою підвищення ефективності аграрної політики, забезпечення збалансованого розвитку сільських територій і підвищення добробуту населення. Адже сучасне управління аграрним бізнесом має ґрунтуватися не лише на економічних цілях, а й на здатності сприяти розв'язанню соціальних проблем, підтримці місцевих спільнот, розвитку людського капіталу та дотриманні принципів сталого природокористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціальної відповідальності аграрного бізнесу та її значення для забезпечення ефективного функціонування підприємств широко висвітлюється у працях вітчизняних дослідників, серед яких варто відзначити праці Липового Д.В. [9], Кульчицького І.І. [9], Левківської Л.М. [3], Лучко Г.Й. [11], Червінської Л.В. [12], та інших науковців.

Також, іноземними авторами, зокрема Magdalena Kozera-Kowalska, доводиться важливе значення соціальної відповідальності бізнесу як передумови сталого розвитку. Акцентується увага на інтеграції ESG-принципів (екологічних, соціальних і управлінських) у стратегії агробізнесу, впливі CSR (корпоративної соціальної відповідальності) на конкурентоспроможність та соціальне благополуччя сільських територій [8]. Окремо слід відзначити дослідження авторства Sitompu, F.M., Simanjuntak, M., Nurhayati, P., що сфокусоване на аналізі значення соціальної відповідальності для формування позитивного іміджу компанії як запоруки сталого розвитку аграрного бізнесу [10].

Л. Червінська, Т. Червінська та інші доводять, що в умовах воєнного стану відбувається зміна акцентів у питанні соціальної відповідальності бізнесу, що зумовлено необхідністю врахування безпекових чинників, високим рівнем національної свідомості бізнесу та нових викликів [12].

Водночас, залишається потреба в активізації досліджень соціальної відповідальності аграр-

ного бізнесу, що передбачає перегляд підходів сучасної державної аграрної політики в контексті інституціоналізації елементів соціальної відповідальності бізнесу як запоруки сталого розвитку аграрного сектору на засадах збалансованості.

Мета статті полягає в обґрунтуванні інституціоналізації соціальної відповідальності як ключового інструменту стратегічного управління аграрним бізнесом України. Поєднання економічних, соціальних та екологічних цілей через механізми корпоративної соціальної відповідальності здатне забезпечити сталий розвиток сільських територій, підвищити конкурентоспроможність аграрного сектору та гармонізувати взаємовідносини між державою, бізнесом і місцевими громадами. Особлива увага приділяється обґрунтуванню необхідності адаптації української аграрної політики до європейських і світових стандартів, зокрема у сфері прозорості, підзвітності та впровадження ESG-принципів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий сектор України до початку повномасштабної війни був одним із локомотивів національної економіки, забезпечуючи стабільне зростання ВВП разом із переробкою сільськогосподарської продукції. Україна входила до світових лідерів з експорту продовольства, зокрема соняшникової олії, ріпаку та ячменю, а торгівля аграрною продукцією приносила щорічно близько 22 млрд доларів США, що становило понад 40% усього експорту країни. Такий розвиток підтверджував конкурентоспроможність українського аграрного бізнесу на глобальних ринках. Водночас, після початку широкомасштабних воєнних дій продовольчі та сільськогосподарські продукти склали переважну частину загального експорту країни – понад 59%, сягнувши 24.5 мільярда доларів США [1].

Водночас стає зростання агросектору потребує не лише технологічних модернізацій та земельних реформ, а й інституціоналізації соціальної відповідальності бізнесу. Запуск ринку землі, реформа меліорації та розвиток кооперативного руху створили умови для довготермінових соціально відповідальних інвестицій, орієнтованих на підтримку сільських громад, розвиток інфраструктури та забезпечення справедливого доступу до ресурсів. Зокрема, законодавче стимулювання кооперації (прийняття Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію») дало можливість малим і середнім господарствам об'єднувати зусилля, конкурувати з великими

агрохолдингами та водночас виконувати соціальні функції – від створення робочих місць до фінансування освітніх і культурних ініціатив у громадах.

Аграрна політика України дедалі більше поєднує економічні й соціальні завдання, що є проявом інституціоналізації соціальної відповідальності у сфері управління аграрним бізнесом. В умовах глобалізації та воєнних викликів це стає ключовим чинником збереження продовольчої безпеки, забезпечення сталого розвитку сільських територій та підвищення конкурентоспроможності України як учасника світових аграрних ринків.

Інституціоналізація соціальної відповідальності в управлінні агробізнесом яскраво ілюструється мультиплікативним ефектом, що генерується державною аграрною політикою. Ця політика спрямована не тільки на стимулювання економічного зростання, але й на зміцнення соціальної згуртованості та розвиток сільських громад.

Важливою метою цієї політики є забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського сектора, що передбачає захист прав і поліпшення добробуту сільського населення. Це передбачає встановлення справедливих майнових відносин, що надають повноваження місцевим фермерам та громадам, одночасно заохочуючи підприємства до соціальних інвестицій, які приносять користь цим районам.

Крім того, важливим компонентом цього підходу є сприяння науковим дослідженням та інноваційним практикам у сільському розвитку. Інтегруючи інтереси уряду, підприємств та місцевих громад, ця політика спрямована на створення середовища співпраці, яке сприяє взаємному зростанню всіх зацікавлених сторін.

Розвиток кооперативних об'єднань також є важливим напрямком, оскільки ці організації можуть сприяти об'єднанню ресурсів, обміну знаннями та посиленню колективної переговорної сили сільських жителів. Нарешті, просування універсальних моральних та етичних цінностей у сільських районах має вирішальне значення для формування почуття спільності та відповідальності серед окремих осіб і підприємств, що сприяє створенню більш сталого та справедливого сільськогосподарського ландшафту.

У нинішніх умовах на ефективність сільськогосподарської політики впливають не тільки економічні показники, а й ступінь соціальної справедливості, якість життя в сільських регіонах та здатність підприємств брати на себе соціальну відповідальність. Якщо на попередніх етапах сільськогосподарської реформи акцент робився на встановленні приватної власності та ринкових механізмів, то на даний момент головна мета полягає у зміцненні цих перетворень за допомогою соціально-економічних та правових інститутів, що сприяють довгостроковій стабільності та

зростанню. Інтеграція державної сільськогосподарської політики з ініціативами корпоративної соціальної відповідальності служить основою для сталого розвитку агропромислового комплексу та розширення прав і можливостей сільських громад як невід'ємних учасників національної економіки.

Необхідно відзначити, що стрімкий розвиток ідей соціальної відповідальності бізнесу в агросекторі розпочався із підписанням Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (2014 рік). Саме у зв'язку із цією подією та в рамках зобов'язань з приведення національного законодавства України із принципами та стандартами ЄС дістали подальший розвиток нормативно закріплені в національних стратегічних документах положення, щодо соціальної відповідальності аграрного бізнесу.

Основою соціальної відповідальності аграрного бізнесу в ЄС є спільна сільськогосподарська політика Європейського Союзу, яка з 1962 року зазнала значних змін з метою включення принципів корпоративної соціальної відповідальності, що позиціонує сільськогосподарський сектор як ключового гравця у просуванні сталого розвитку на всьому континенті.

Детальний аналіз документів ЄС щодо політики показує, що рамкова програма ССП на період 2021–2027 рр. чітко включає принципи корпоративної соціальної відповідальності через низку умовних механізмів фінансування, інклюзивних структур управління та комплексних систем моніторингу [2]. Ця інтеграція має на меті досягти делікатного балансу між економічною життєздатністю, раціональним використанням навколишнього середовища та соціальною справедливістю, гарантуючи, що сільськогосподарські практики не тільки підтримують засоби до існування фермерів, але й роблять позитивний внесок у місцеві громади та екосистему. За допомогою цих заходів спільна сільськогосподарська політика прагне створити більш стійкий та сталий сільськогосподарський ландшафт, який відповідає більш широким екологічним та соціальним цілям ЄС.

Економічні інструменти Спільної сільськогосподарської політики сприяють соціальній інклюзії за допомогою кількох механізмів, зокрема перерозподілу прямих фінансових дотацій на користь дрібних фермерських господарств. Крім того, визначення поняття «активний фермер» та впровадження соціальних умов пов'язують фінансову підтримку з трудовими стандартами. Зближення виплат у поєднанні з виділенням частини коштів із загального бюджету на підтримку молодих фермерів сприяє демографічній стійкості. Варто зазначити, що вперше гендерна рівність була включена до стратегічних планів, що зобов'язує держави-члени ЄС вирішувати проблеми, пов'язані з гендерною рівністю.

У сфері сталого виробництва Спільна сільськогосподарська політика відстоює значні зміни в сільськогосподарських практиках, спрямовані на мінімізацію залежності від пестицидів та добрив. Цей прогресивний підхід наголошує на інноваційних рішеннях, які вдихають нове життя в сільське господарство, зберігаючи при цьому навколишнє середовище. Спільна сільськогосподарська політика визнає важливий внесок фермерів, пропонуючи компенсацію за надані ними суспільні послуги та підсилюючи корпоративну соціальну відповідальність через просвітницькі освітні кампанії, що просувають безпеку харчових продуктів для споживачів.

В основі розвитку сільських громад лежить прихильність до соціальної інклюзії, створення нових робочих місць та вдосконалення життєво важливої інфраструктури, про що свідчать такі ініціативи, як метод LEADER та Спільна система моніторингу та оцінки (СМЕФ). Інноваційні концепції, такі як Європейське партнерство та розвиток «розумних сіл», органічно вплітають корпоративну соціальну відповідальність у структуру зеленого зростання, забезпечуючи продовольчу безпеку без шкоди для здоров'я наших екосистем [2].

Спільна сільськогосподарська політика втілює суть корпоративної соціальної відповідальності, позиціонує її як важливий елемент для агробізнесу та узгоджує її з амбіційними цілями стратегії «Європа 2020». Ефективність цієї стратегії залежить від її впровадження на національному рівні, що вимагає вдосконалення моніторингу та оцінки для досягнення гармонійного балансу між прибутковістю та більшим суспільним благом [3].

Важливою складовою інституціоналізації соціальної відповідальності аграрного бізнесу в законодавстві ЄС стали Директива ЄС щодо нефінансової звітності (Non-Financial Reporting Directive, NFRD) та Директива щодо корпоративної стійкості звітності (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD) [4].

У контексті Європейського Союзу директиви щодо нефінансової звітності: Non-Financial Reporting Directive (NFRD, Директива 2014/95/EU) та Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD, Директива (EU) 2022/2464) – слугують ключовими інструментами інституціоналізації корпоративної соціальної відповідальності, посилюючи прозорість і відповідальність аграрних підприємств перед стейкхолдерами, суспільством та довкіллям. Ці документи, еволюціонуючи від добровільних до обов'язкових стандартів, інтегрують принципи соціальної відповідальності бізнесу у ланцюги створення вартості аграрного бізнесу, сприяючи переходу до стійких моделей управління, особливо в умовах кліматичних викликів і харчової безпеки [5].

На відміну від стратегічного підходу ЄС до питання інституціоналізації соціальної відповідальності бізнесу та закріплення ключових елементів корпоративної соціальної відповідальності бізнесу на найвищому рівні директив ЄС, в Україні базовими стратегічними документами в галузі сільського господарства виступають підзаконні нормативні акти – Національна економічна стратегія до 2030 року (Постанова КМУ №179 від 03.03.2021) та Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року (Розпорядження КМУ №1163-р від 15.11.2024).

Слід відзначити, що Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, затверджена Розпорядженням КМУ №1163-р від 15.11.2024, фокусується на сталому розвитку аграрного сектору, підвищенні конкурентоспроможності, адаптації до кліматичних змін та підтримці сільських громад. Соціальна відповідальність бізнесу проявляється через інклюзію, підтримку фермерів, екологічну стійкість та розвиток сільських територій [6].

Обидва вказані документи інтегрують принципи соціальної відповідальності бізнесу у стратегічне управління аграрним бізнесом, узгоджуючи їх із європейськими стандартами (зокрема, Green Deal, цілі сталого розвитку ООН). Відмінності пов'язані з тим, що Національна економічна стратегія акцентує на макроекономічних і соціальних аспектах, таких як гендерна рівність, інклюзія, протидія дискримінації та підтримка вразливих груп, тоді як Стратегія розвитку агросектору фокусується на локальному рівні – сільських громадах, екологічній стійкості та продовольчій безпеці.

Крім зазначених вище стратегічних документів, елементи соціальної відповідальності бізнесу закріплені також у: Розпорядженні КМУ від 23.09.2015 № 995-р «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій», Розпорядженні КМУ від 14.08.2019 № 688-р «Про схвалення Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року», Розпорядженні КМУ від 31.01.2025 № 76-р «Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку тваринництва на період до 2033 року».

Для комплексної оцінки інституціоналізації елементів соціальної відповідальності аграрного бізнесу слід визначити основні стратегічні цілі державної аграрної політики України (табл. 1).

Стратегічні цілі, що стосуються економічних аспектів сільського господарства, зосереджені на революційній трансформації сільськогосподарського сектору в високопродуктивну та конкурентоспроможну складову національної економіки. Ця трансформація має на меті підвищення ефек-

Таблиця 1 – Інституціоналізація соціальної відповідальності аграрного бізнесу через стратегічні цілі аграрної політики України

	Стратегічні цілі аграрної політики України до 2030 року	Елементи соціальної відповідальності аграрного бізнесу
1	Забезпечення продовольчої безпеки та підвищення якості сільськогосподарської продукції	Аграрний бізнес має забезпечити прозорість ланцюгів постачання, зменшення використання шкідливих речовин (пестицидів, добрив) та дотримання стандартів безпеки продуктів
2	Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору	Бізнес заохочується до етичних практик через прозоре управління та співпрацю з громадами
3	Сталий розвиток і декарбонізація аграрного сектору	Аграрний бізнес зобов'язаний відповідально використовувати природні ресурси (грунти, воду), знижувати викиди парникових газів і сприяти збереженню біорізноманіття, що відповідає принципам подвійної матеріальності (вплив на довкілля та зворотний вплив)
4	Розвиток сільських територій та соціальної інфраструктури	Аграрний бізнес залучається до розвитку місцевих громад через партнерство з державою, підтримку соціальних проєктів і створення робочих місць, що сприяє соціальній згуртованості та економічній стабільності
5	Інклюзія та підтримка вразливих груп в аграрному секторі	Бізнес заохочується до інклюзивного працевлаштування, створення спеціальних робочих місць для осіб з інвалідністю та ветеранів, а також подолання гендерних стереотипів, що відповідає міжнародним стандартам
6	Цифровізація та інновації в аграрному секторі	Цифровізація сприяє прозорості ланцюгів постачання, зниженню корупційних ризиків і підвищенню доступності для малих фермерів, що відповідає принципам етичного управління та прозорості звітності
7	Інтеграція з європейськими стандартами та ринками	Адаптація аграрного бізнесу до європейських стандартів звітності (ESRS), що передбачає розкриття ESG-даних (екологічних, соціальних, управлінських), сприяючи прозорості та відповідальності перед суспільством

Джерело: створено авторами

тивності, що дозволить місцевим фермерським господарствам не тільки процвітати на внутрішніх ринках, але й успішно виходити на міжнародні ринки та конкурувати на них.

У соціальній сфері стратегічні цілі спрямовані на вирішення нагальних соціальних проблем, з якими стикаються сільські громади. Це включає реалізацію ініціатив, що покращують рівень життя та доступ до основних послуг у цих районах. Крім того, підкреслюється важливість підтримки селянства як важливої складової української ідентичності, культури та духовності, що забезпечує збереження та вшанування традиційних цінностей і звичаїв у всій країні. Стратегічні цілі соціально-економічного характеру спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки держави та сприяння всебічному розвитку сільських територій. Принципи, що визначають державну аграрну політику, охоплюють різні сектори, включаючи сільське господарство та рибальство, харчову промисловість та переробку сільськогосподарської продукції. Крім того, ці принципи поширюються на аграрну науку та освіту, соціальну динаміку сільських територій, а також їх матеріальну, технічну та фінансову підтримку.

Національна економічна стратегія до 2030 року (Постанова Кабінету Міністрів України

№ 179 від 03.03.2021) та Стратегія розвитку сільського господарства і сільських територій України до 2030 року (Розпорядження КМУ № 1163-р від 15.11.2024) закладають міцну основу для інтеграції принципів корпоративної соціальної відповідальності в аграрний сектор України. Їх зміст відображає амбітну стратегію приведення у відповідність до європейських стандартів, зокрема через акцент на інклюзивності, екологічній стійкості, продовольчій безпеці та розвитку сільських громад. Однак ефективність впровадження моделі корпоративної соціальної відповідальності залежить від кількох факторів, зокрема від ступеня виконання, наявності ресурсів та дотримання європейських практик, таких як Директива про нефінансову звітність (NFRD) та Директива про корпоративну звітність щодо сталого розвитку (CSRD) (табл. 2).

Отже, Національна економічна стратегія до 2030 року та Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року є перспективними для впровадження моделі соціальної відповідальності бізнесу, оскільки вони інтегрують ключові принципи – інклюзію, екологічну стійкість, прозорість і соціальну згуртованість – у контексті євроінтеграції. Однак їхня ефективність обмежується відсутністю

Таблиця 2 – Оцінка ефективності інституціоналізації елементів соціальної відповідальності аграрного бізнесу в національних стратегічних документах

Сильні сторони (переваги)	Слабкі сторони (недоліки)
Інтеграція європейських стандартів, синхронізація з Європейським зеленим курсом, акцент на декарбонізацію та гендерну рівність	Відсутність механізмів реалізації чи формалізованих моделей впровадження елементів соціальної відповідальності
Фокус на інклюзію через гендерну рівність, підтримку вразливих груп (жінки, молодь, особи з інвалідністю, ветерани) та протидію дискримінації, акцент на доступі малих фермерів і вразливих груп до ринків і освіти	Відсутність чітких вимог до нефінансової звітності аграрних підприємств, що нівелює відповідальність дотримання зафіксованих елементів соціальної відповідальності
Акцент на сталому землекористуванні, зменшенні агрохімікатів і адаптації до кліматичних змін, заклик до органічного землеробства, що є ключовим елементом соціальної відповідальності бізнесу	Відсутність чіткої стратегії фінансового стимулювання аграрного бізнесу до впровадження елементів соціальної відповідальності
Інвестиції в сільську інфраструктуру та зайнятість, зменшення трудової міграції, що є актуальним для України в умовах демографічної кризи	Відсутні стандарти соціальної відповідальності та соціальних зобов'язань аграрного бізнесу

Джерело: створено авторами

чітких інструментів імплементації, недостатньою увагою до обов'язкової звітності та залежністю від зовнішнього фінансування. Порівняно з ЄС, де спільна сільськогосподарська політика і CSRD забезпечують жорсткі регуляторні рамки та аудитувану звітність, вітчизняні документи залишаються більш декларативними, що знижує їхню здатність системно інституціоналізувати елементи соціальної відповідальності бізнесу.

Текст зазначених документів відображає амбітну стратегію приведення у відповідність до європейських стандартів, зокрема шляхом зосередження уваги на інклюзивності, екологічній стійкості, продовольчій безпеці та розвитку сільських громад. Однак ефективність впровадження моделі корпоративної соціальної відповідальності залежить від кількох факторів, зокрема від ступеня виконання, наявності ресурсів та дотримання європейських практик, таких як Директива про нефінансову звітність (NFRD) та Директива про корпоративну звітність щодо сталого розвитку (CSRD).

Слід звернути увагу на необхідність дотримання балансу в умовах повоєнного відновлення економіки держави між економічною, соціальною та екологічною складовими. Зокрема, економічна структура має охоплювати: усунення структурних диспропорцій у сільськогосподарському виробництві; забезпечення сільського господарства висококваліфікованими фахівцями, які пройшли підготовку відповідно до сучасних міжнародних стандартів; надання соціально-економічної та правової підтримки з боку уряду для підвищення сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності агропромислових продуктів як на внутрішньому, так і на світовому ринках; надання всебічної державної підтримки підприємцям-початківцям, сприяння розвитку сільськогосподарських та кооперативних рухів, а також

заохочення підприємництва в сільських громадах; встановлення цін на певні сільськогосподарські продукти, що гарантує національну продовольчу безпеку та одночасно зміцнює експортний потенціал агропромислового сектору країни; прискорення розвитку ринкової інфраструктури в сільських районах.

Пріоритетом держави має стати підтримка місцевих ініціатив, що сприяють всебічному розвитку сільських територій, одночасно посилюючи конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції за допомогою інноваційних підходів. Це включає надання державної та економічної підтримки прикладним сільськогосподарським дослідженням. Пріоритетом є також зосередження на збільшенні виробництва з високою доданою вартістю в сільських регіонах та підвищенні ефективності використання землі в сільському господарстві. Крім того, першочерговим завданням має стати завершення інвентаризації земель та розмежування державну та комунальну форми власності на землю.

Соціальна складова охоплює такі цілі: підвищення якості життя сільського населення шляхом оптимального використання людського капіталу; підвищення рівня зайнятості в сільській місцевості та створення високоякісних робочих місць; сприяння розвитку соціальної, культурної та побутової інфраструктури в сільській місцевості; вирівнювання рівня доходів сільських жителів з міськими; зменшення міграції населення з сільської місцевості до промислових центрів, а також зменшення міграції іноземної робочої сили; створення сприятливих умов життя в сільських громадах; створення комплексної високотехнологічної агропромислової системи виробництва в сільських місцевостях; забезпечення стабільних умов для процесів управління земельними ресурсами та оцінки землі.

Екологічна складова охоплює такі компоненти: вдосконалення державної системи управління земельними ресурсами та використання сільськогосподарських угідь; реалізація програмних та цільових ініціатив, спрямованих на збереження та підвищення родючості ґрунтів; сприяння раціональному використанню сільськогосподарських угідь; збереження сільських природних ландшафтів, а також поліпшення стану природного середовища; виведення деградованих та малопродуктивних земель з економічного обігу з метою їх збереження; збільшення обсягів виробництва та диверсифікація екологічно стійких продуктів; формування нормативно-правової бази для зонування земель; управління землекористуванням з метою забезпечення дотримання екологічних та санітарно-гігієнічних стандартів щодо якості земельних ресурсів, що дозволяє науково обґрунтувати рівень антропогенного впливу на конкретні території, а також стандартизувати виробництво та економічний розвиток у сфері землекористування, серед інших міркувань [11].

Гармонізація економічних, соціальних та екологічних інтересів у сільських районах залежить від переважання приватної власності на землю та майно в сільськогосподарському секторі. Отже, успішне застосування цих принципів значною мірою залежить від соціальної відповідальності землевласників. З огляду на це, захист прав власності повинен супроводжуватися механізмом, який покладає на власників майна відповідальність перед сільською громадою, суспільством в цілому та природним середовищем [8].

Опираючись на досвід ЄС, зокрема на Спільну аграрну політику та директиви NFRD/CSRD, можливо запропонувати наступні складові механізму впровадження соціальної відповідальності бізнесу в аграрній політиці України:

– запровадження обов'язкової нефінансової звітності, що включатиме обов'язкове розкриття ESG-даних (наприклад, викиди CO₂, умови праці, гендерна рівність). Для малих фермерів передбачити спрощені формати звітності, з метою уникнення надмірного бюрократичного навантаження;

– запровадити умовність для державних субсидій і грантів в аграрному секторі, прив'язавши їх до виконання стандартів соціальної відповідальності бізнесу (наприклад, гідні умови праці, рівень заробітної плати, гендерна рівність, зменшення пестицидів тощо);

– посилення інституційної спроможності та моніторингу через єдину цифрову платформу моніторингу виконання соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі, включивши індикатори, пов'язані з гендерною рівністю, зайнятістю вразливих груп, екологічними практиками тощо;

– забезпечити гарантований обсяг фінансової допомоги за рахунок бюджетних коштів для підтримки малих фермерських господарств та проєктів з розвитку сільських територій;

– розширення програм цифровізації в аграрному секторі;

– запровадити заохочення для аграрного бізнесу (податкові пільги, спрощені режими) за умови прозорої звітності та виконання соціальних зобов'язань;

Висновки. Інституціоналізація соціальної відповідальності в управлінні агробізнесом є стратегічною необхідністю для забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору України. Роль державної аграрної політики є вирішальною у створенні сприятливого середовища для соціальної відповідальності в бізнесі через законодавчу підтримку, що сприяє співпраці, соціальним інвестиціям та екологічним ініціативам. Однак ефективність цих заходів залежить від подолання фінансових та організаційних бар'єрів, а також від приведення їх у відповідність до європейських стандартів. Впровадження прозорої звітності, умовного фінансування та цифрових інструментів, як це практикується в Європейському Союзі, має потенціал для значного вдосконалення системи корпоративної соціальної відповідальності. Це, в свою чергу, сприятиме розвитку сільських територій та підтримці інтеграції України до європейської спільноти.

Список використаних джерел:

1. Lloyds Bank. (2025). *Ukraine: Economic and political overview*. Retrieved September 6, 2025. Available at: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/ukraine/economical-context>
2. European Commission. (2025). *The CAP and social sustainability*. Retrieved September 8, 2025. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/sustainability/socially-sustainable-cap_en
3. Левківська Л.М. Соціальна відповідальність агробізнесу в умовах сталого розвитку. *Інноваційна економіка*. 2017. №3–4 (68). URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/293610> (дата звернення 08.09.2025).
4. Corporate sustainability reporting. URL: <https://surl.li/meqbfs> (дата звернення 08.09.2025).
5. Кульчицький І.І. Соціальна відповідальність бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 69. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5091> (дата звернення 08.09.2025).
6. Розпорядженням КМУ №1163-р від 15.11.2024 «Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 08.09.2025).

7. Постанова КМУ №179 від 03.03.2021 «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 08.09.2025).
8. Magdalena Kozera-Kowalska, Social Responsibility of Agribusiness: The Challenges of Diversity. *Sustainability*. 2025. No. 17(16). DOI: <https://doi.org/10.3390/su17167236> (дата звернення 08.09.2025).
9. Липовий Д.В. Проблеми оцінювання ефективності розвитку агробізнесу в контексті соціальної відповідальності. *Економічний простір*. 2025. № 21. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.201.350-354> (дата звернення 08.09.2025).
10. Sitompu, F. M., Simanjuntak M., Nurhayati, P. (2024). Balancing Rural Development and Corporate Image: Evidence From Social Responsibility Performance in Agriculture Program of Mining Company. *Jurnal Manajemen Dan Agribisnis*, no.21, is. 2, pp. 294–306. URL: <https://surli.cc/tznske> (дата звернення 08.09.2025).
11. Лучко Г.Й. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. URL: <http://surli.li/qzkwzn> (дата звернення 08.09.2025).
12. Червінська Л., Червінська Т., Каліна І., Коваль, М. Шуляр, Н., Чернишов, О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2023. 6(53), 405–416. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4187> (дата звернення 08.09.2025).

References:

1. Lloyds Bank. (2025). *Ukraine: Economic and political overview*. Available at: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/ukraine/economical-context>
2. European Commission. (2025). *The CAP and social sustainability*. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/sustainability/socially-sustainable-cap_en
3. Levkivska, L. M. (2017). Sotsialna vidpovidalnist ahrobiznesu v umovakh staloho rozvytku [Social responsibility of agribusiness in sustainable development]. *Innovatsiina Ekonomika*, No. 3–4, is. 68, pp. 123–129. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/293610> (in Ukrainian)
4. Corporate Sustainability Reporting. (2025). Available at: <https://surli.li/meqbfbs>
5. Kulchytskyi, I. I. (2024). Sotsialna vidpovidalnist biznesu [Social responsibility of business]. *Ekonomika ta Suspilstvo*, No. 69. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5091> (in Ukrainian)
6. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, November 15). *Rozporiadzhennia No. 1163-r: Pro skhvalennia Stratehii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh* [Order No. 1163-r: On approval of the Strategy for the development of agriculture and rural areas in Ukraine until 2030]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (in Ukrainian)
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021, March 3). *Postanova No. 179: Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku* [Resolution No. 179: On approval of the National Economic Strategy until 2030]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
8. Kozera-Kowalska, M. (2025). Social responsibility of agribusiness: The challenges of diversity. *Sustainability*, No. 17, is. 16. DOI: <https://doi.org/10.3390/su17167236>
9. Lypovyi, D. V. (2025). Problemy otsiniuvannia efektyvnosti rozvytku ahrobiznesu v konteksti sotsialnoi vidpovidalnosti [Problems of evaluating agribusiness development efficiency in the context of social responsibility]. *Ekonomichniy Prostir*, No. 21, pp. 350–354 DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.201.350-354> (in Ukrainian)
10. Sitompu, F. M., Simanjuntak, M., Nurhayati, P. (2024). Balancing rural development and corporate image: Evidence from social responsibility performance in agriculture program of mining company. *Jurnal Manajemen dan Agribisnis*, No. 21, is. 2, pp. 294–305. Available at: <https://surli.cc/tznske>
11. Luchko, H. (2024). Sotsialna vidpovidalnist biznesu v Ukraini [Social responsibility of business in Ukraine]. *Ekonomika ta Suspilstvo*, No. 67. Available at: <http://surli.li/qzkwzn> (in Ukrainian)
12. Chervinska L., Chervinska T., Kalina I., Koval, M. Shuliar, N., Chernyshov, O. Sotsialna vidpovidalnist biznesu v umovakh viiny [Social responsibility of business in times of war]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2023. No. 6, is. 53, pp. 405–416. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4187> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 16.09.2025